

ТАЛАНТЛИВ ПЕДАГОГ И КУЛТУРЕН ДЕЕЦ (110 години от рождението на Борис Десев)

¹⁾Севда Чобанова, Любен Десев

¹⁾Исторически музей – Пирдоп

Резюме. Представени са животът и делото на самобитния творец и педагог Борис Десев. Ярко са очертани израстването и утвърждаването му като културен, просветен и библиотечен деец. За признанието на педагогическия талант и високия социален престиж на този ерудиран специалист по библиотекознание са приведени свидетелства, съдържащи се в отзиви и публични оценки за него от колеги, студенти, последователи.

Ключови думи: талант на възпитател; библиография; творческа личност

По-възрастните библиотекари, читалищни и библиотечни дейци в България, които са били студенти на Борис Десев, са съхранили в паметта си най-светли и мили спомени за него. Като високо ерудиран и чаровен преподавател е останал завинаги в сърцата им. Гордеят се, че са негови ученици.

Специфично за Борис Десев е, че бащински обича своите студенти, проявява дружелюбно отношение към тях. Не е просто един от преподавалите им. А руският писател и философ Александър Херцен определя таланта на възпитателя като талант на обичта и предаността. Гениалният писател и педагог Лев Николаевич Толстой пък издига обичта към подрастващи и млади хора до равнището на основен педагогически принцип и изтъква, че само чрез такава обич учителят става „могъща притегателна сила“.

Борис Иванов Десев е роден в София на 2 май 1910 г. Единствен син и наследник е на опълченеца Иван Десев, изявил се след Освобождението от

турско иго като талантлив учител и училищен инспектор, активен културен и обществено-политически деец. Борис, който достойно продължава бащиното дело на културния фронт, наследява от баща си голямата любов към книгите и педагогическото дело. През 1929 г. завършва I софийска мъжка гимназия, след което е студент в специалността „Славянска филология“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. В Университета слуша лекции и по библиотекознание при проф. Стоян Аргиров, духовната връзка с когото е фактор за професионалното формиране личността на младия Десев и кариерното му развитие.

По време на следването си студентът се подготвя за педагогическа и научноизследователска дейност. Същевременно се изявява като творческа натура с художествени дарби в областта на музиката и изобразителното изкуство. Непрекъснато работи за развитие и усъвършенстване на уменията и способностите си не само като изследовател, но и като певец и художник. Последните изпълняват важна функция на спомагателни свойства в структурата на педагогическите му способности и на педагогическата дейност впоследствие.

След завършване на висшето образование (1936) идва време за военна служба и обучение в Школата за запасни офицери. Но кроткият и миролюбив по характер млад човек повече е привличан от заниманията в духовната сфера.

Преобладаващата част от живота си посвещава на книгите. Влечението към тях е от ранно детство и не угасва до сетния му ден. То е душевен център, от който идват импулсите за цялото му житие и битие. Идеал за младия специалист са книжовници, просветители, творци в сферата на литературата, хора на изкуството.

В началото на кариерата си работи като библиотекар в Софийската общинска библиотека (1939 – 1941). През 1941 г. започва работа като надничар в Столичната библиотека. Не минава много време и е назначен за ръководител на училищните библиотеки в София – т.нар. „детски библиотеки“, чието формиране започва през 1942 – 1943 г. Подобни библиотеки в десетки столични училища под шефството на училищните настоятелства, със специфични функции и самостоятелна организация, се създават и започват да действат у нас за първи път по онова време. В тях се назначават на работа щатни библиотекари и се осигурява свободен достъп до книгите. Б. Десев полага големи усилия за основаването и функционирането на тези библиотеки. Като всяко начало – нелека задача. С право се счита за основател на детските библиотеки у нас.

В процеса на трудовата си дейност израства и се утвърждава като виден читалищен и библиотечен деец. Става популярен като един от най-видните специалисти по библиография в България и същевременно е авторитетен и любим преподавател на студентите в Държавния библиотекарски институт с приемник днес столичния УниБИТ.

Въпреки че в сферата на изкуството проявява многостранни интереси, най-силно и в продължение на много години се увлича от пеенето и рисуването – пее в хорвете „Родина“ и „Родна песен“, с които обикаля цяла Европа. Рисува илюстрации за корици на книги и към текстове на литературно-художествени произведения, изработва плакати, оформя периодични издания. Негово дело са и автопортретни скици, когато е бил 25-годишен.

С каквато и дейност да е ангажиран, работното му бюро е все отрупано с книги. Така е и на млади, и на стари години.

По време на Втората световна война е мобилизиран в армията. Участва и в Отечествената война (1944 – 1945). Носител е на медал за участието във войната. След нейното завършване, през май 1945, и уволнението от Българската армия о. з. капитан Б. Десев е отново на трудовия фронт.

По-нататък се занимава със съвсем миролюбиви дела. Продължава работата си с детските библиотеки (до 1949 г.). След това е на служба във Военно-представителния ансамбъл като секретар на Художествения съвет и хорист. Продължава и творческата дейност – подготвяне на плакати, илюстрации и корици за книги, оформяне на периодични издания. Певецът в хора и секретар на Художествения съвет е натоварен с изпълнението и на библиотечарска функция – „завеждащ нотната библиотека на ансамбъла“. Работейки като библиотечар на нотната библиотека и завеждащ библиотеката, у него възниква интерес към нотографията. Плод на този му интерес е сътворената уникална нотография на произведения на Иван Вазов, която не е публикувана, но е запазена в архива на автора – сега записки и самата картотека се съхраняват от дъщеря му Десислава Десева. Никой у нас преди него, а и до ден-дневен, не е правил подобно нещо. Безспорна е заслугата на Б. Десев за организирането и развитието на библиотеката към Военния ансамбъл – той съставя систематичен каталог и аналитична картотека на всички песни от сборници. Години наред пее и в църковния хор на храм-паметника „Св. Александър Невски“. Активността на Б. Десев в сферата на музиката и изобразителното изкуство се отразява положително върху основната му дейност – работа с книгите и с хората, включително педагогическа дейност.

Когато в края на 1950 г. се създава Държавният библиотечарски институт (ДБИ), Б. Десев е привлечен в Института и е един от първите преподаватели. Назначен е от началото на 1951 г. и преподава там близо три десетилетия. Напълно заслужено му е присъдена степен „старши преподавател в ДБИ“. Води курсове по дисциплините „Обща библиография (теория, история, организация, методика, практика)“, „Специална библиография (по обществени и хуманитарни науки)“, „Справочно-библиографска и информационна работа (методика на библиографията)“, „Фондове и каталози (класификационни схеми, рубрикатори на предмети и пр.)“. Споменатите учебни дисциплини са нови за българската образователна система и за тях са необходими учебни програми

и учебници, учебни пособия и помагала – нова сериозна задача, изпълнявана от новоназначения преподавател. Води обучението и по предмета „Работа с читателя“, като лекциите по тази съвсем нова учебна дисциплина съставя в движение, въз основа на личен опит и множество източници.

Още приживе Б. Десев се утвърждава у нас като най-добър специалист по „Общо библиографознание“ – учебна дисциплина, която преподава най-продължително време. Научните му интереси са главно към библиографията, и особено към историята на българската библиография, третирана като част от цялостната книжовна дейност – основа на новата българска просвета и култура. Съчетава педагогическа и творческа дейност. Неговото име носят четири самостоятелни ценни публикации, издадени всички от престижното държавно издателство „Наука и изкуство“, София: *Практическо ръководство по нагледна агитация в библиотеката* (1955, 124 стр.); второ поправено и допълнено издание – 1965 г., 148 стр., със заглавие *Нагледна агитация в библиотеката. Практическо ръководство*, предназначено за Държавния библиотекарски институт и послужило за основа на аналогично пособие в Съветския съюз; *Форми и методи на работа с читателя в библиотеката* – 1956 г., 160 стр.; *Справочно-библиографски издания* – 1960 г., 183 стр., учебник за Държавния библиотекарски институт; *Христоматия по българска обща библиография. Част първа. До Освобождението* – 1976 г., 308 стр. Последната книга е посветена от автора на преподавателите и студентите от Държавния библиотекарски институт по случай четвъртвековната дейност на Института и е ценен източник при проучване историята на българската култура. Издадените от Б. Десев учебници и учебни помагала с основание се квалифицират като първи по рода си у нас. Към означените по-горе четири самостоятелни книги на Б. Десев следва да добавим и една по-скромна негова публикация – брошура-та му „Библиотечният плакат. По представителни материали на прегледа през 1957 г.“ – 1957 г., 32 стр., издание на Държавната библиотека „Васил Коларов“ като безплатно приложение към сп. „Библиотекар“.

Въпреки че е от най-видните учени в областта на българската библиография, Б. Десев не е тесен специалист. Той е с висока филологическа култура и същевременно широко скроена личност. Изявява се като филолог, библиограф, историк, критик в областта на библиографията, теоретик на библиофилството в библиографското знание, рядък познавач на феноменологията на книгата. Убеден е, че библиотекарската, вкл. библиографска работа, е призвание, талант, една от най-благородните професии, защото от това да умееш да раздаваш духовна храна на хората, зависи какви граждани ще станат тези хора, как и с какво ще обогатят съкровищницата на изкуството, науката, творчеството. И най-важното е от малкото дете, което за първи път прекрачва прага на библиотеката, да направиш Човек. „Към това – споделя Б. Десев – съм се стремил през целия си живот.“

Като дългогодишен завеждащ катедрата „Библиография“, помага за израстването на нови и по-млади преподаватели. Споделя с тях богатия си опит.

Б. Десев е не само теоретик, но и публицист. Пише за общественици, писатели, библиографи, библиотекари, издатели, книжари – личности, трайно обвързани с книгата. Лично се познава и общува с широк кръг хора на изкуството, учени, обществени дейци, журналисти и публицисти. Приятел е с бележити представители на творческата интелигенция по онова време – Емилиян Станев, Асен Разцветников, Владимир Свинтила, Илия Петров, Руслан Райчев, Димитър Чорбаджийски (Чудомир) и др.

По примера на баща си Ив. Десев – съратник на Стефан Стамболов (1854 – 1895), и Димитър Петков (1858 – 1907) и той се изявява на широк фронт в обществените дела. Б. Десев е член на Съюза на научните работници в България – сега СУБ, на научния съвет на Народната библиотека „Кирил и Методий“, на Комисията по библиография и издателска дейност на библиотеките в страната при Комитета за изкуство и култура, на Междуведомствената комисия по библиография и справочно-информационна дейност към Библиотечния съвет при Комитета за изкуство и култура (Комисия по библиографска и издателска работа при същия комитет), сътрудник е на издателство „Наука и изкуство“, на Издателството на Отечествения фронт (ОФ), на Националния съвет на ОФ, член е на комисията „Приятели на книгата“ към Върховния читалищен съвет и на Профсъюза на работниците по печата.

Присъщото на Б. Десев чувство за хумор му помага да общува увлекателно и с възрастни, и с деца. Веднъж на племенниците си – 12-годишната Росица и 10-годишния Никола, забавният и усмихнат чичо Борис задава следния въпрос: „Колко е 5 по 5?“ и в същото време бързо, ясно и високо показва добре изпълнати 10-те пръста на двете си ръце. Явно смутени и сугестирани, децата отговарят прибързано: „Десет“. А после, разбрали грешката и уловката, избухват в смях.

Непосредствено общувалите с Борис Десев са го запомнили завинаги с културата му на поведение, на обноски, с високия му интелект и блага, доброжелателна усмивка. Така го помнят множество негови колежки и колеги, с които е работил заедно, студентите, на които е преподавал.

Завършва земния си път внезапно на 69 години – на 20 май 1979.

Над 2000 библиотекари, около 200 информатори и много книжари са усвоили от него знания и умения за работа. „На всеки от тях е дал – отбелязва Стефан Кралев по повод кончината на Б. Десев – частица от своята любов към професията. Вдъхнал им е увереност в нейната обществена значимост. Стимулирал е усилията им да се развиват като специалисти с добра професионална подготовка и широка обща култура.“

За да довършим психологическия портрет на Борис Десев, привеждаме по-долу мисли и оценки на другите за него. И приключваме с оригинална

самооценка. Всички те свидетелстват недвусмислено какво е социалното възприятие за един самобитен творец и уникален културен деец с ярко изявен педагогически талант.

„Със своето всестранно дело Борис Десев спечели любовта и признателността на хиляди свои възпитаници. Утвърди се като изтъкнат и уважаван специалист в областта на библиотечното дело и библиографията“ – Стефан Кралев, „Живот, отдаден на библиографията, в. „АБВ“, бр. 22 от 29 май 1979, с. 6.

Б. Десев е „с енциклопедична култура и възрожденска сърцатост“. Той е „един-единствен изключителен педагог – историк и критик на библиографията“ – проф. Александра Кузманова, „Апостоли на иносферата: Наблюдение на ценностите. Увод в онтологията на триединството: информация – наука – школа“, изд. „За буквите – О писменехъ“, 2010, 316 с., с. 35, 53.

*„Всеобщ студентски любимец беше преподавателят ни по справочно-библиографска работа и по работа с читателите **Борис Десев**. Той също беше изключителен ерудит и имаше ораторска дарба. Словото му беше завладяващо, оригинално. Беше ни интересно да слушаме лекциите му, но още по-интересно протичаха упражненията при Десев. На тях най-често изпълнявахме практически задачи и особено приятни бяха часовете, в които изготвяхме библиотечни плакати, защото тогава, рисувайки плакатите или пишейки букви, разговаряхме с преподавателя си по най-различни теми. Той ни помагаше активно, спираше при всеки студент, същевременно разказвайки ни нещо или остроумно шегувайки се, но държеше идейният проект и темата на плаката да са наши. Помагаше ни само при изработването и тук проличаваше талантът на Борис Десев да рисува. Колеги казваха, че той освен това пее много хубаво“* – Виолета Божилова. „Похвално слово за плеядата преподаватели в ДБИ в края на 50-те и началото на 60-те години“.

„Борис Десев – един от най-ерудитаните и обаятелните преподаватели от първото поколение строители на ДБИ – ...беше християнин, спазваше строго християнските закони и проявяваше нравствен перфекционизъм. ...Имаше не само висока музикална култура, но и пееше хубаво. ...Бе изключително мил и благ човек“ – Мария Младенова. „С носталгия за Борис Десев и неговите шаржове“.

„Любимите преподаватели, за които и до днес си спомням с преклонение и обич, ...са на първо място Борис Десев – преподавател по обща библиография, и Дора Къриовска – по фондове и каталози. И двамата ни очароваха от първите часове с професионализма, достоянието и топлото си отношение към нас. И двамата бяха дребни на ръст (Б. Десев беше по-скоро среден на ръст, тънък и строен – б. н., С. Ч. и Л. Д.), но големи личности“ – Йовка Ръцева. „Студентските ми години“.

31 дружески шаржа за настоящи и бивши щатни директори и преподаватели в ДБИ са написани от Борис Десев две години преди смъртта му.

След 33 години отлежаване в архива на ДБИ, съхраняван в библиотеката на СВУБИТ (сега УниБИТ), шаржовете се появяват на бял свят посмъртно с голямо закъснение. Последния, тридесет и първия, шарж авторът е написал за самия себе си. Именно този автошарж, от който лъха лека самоирония, съдържа самооценка и самопредставяне, а именно:

„С очила (5 диоптри минус), с побеляла коса и вече на години, които като че ли още не са му натежали или се прави, че не му тежат. Автор доскоро на периодични трудове, издавани само в по няколко ксерокс-копия, които ежесеместриално го поставяха в конфликт с част от колегите. Дългогодишен самодееен безплатен художник на ДБИ за всякакви лозунги, табла, юбилейни адреси, надписи и др. Сам се смята за библиограф, макар и да не е правил библиографии, освен само една, когато още не е бил библиограф. Запитан защо е така – отговаря категорично: „Защото има много други не библиографи, които правят библиографии“, което обаче макар да е отчасти вярно, не е сериозен отговор. Ходи и зимно време с илифер, не защото няма балтон, а да се покаже може би, че още е млад, което както се каза по-горе също не е вярно. Пуши цигари само „Арда“ – второ и пие кафе с много захар, така нареченото „просташко“, без сам той да се подозира за такъв“ – Б. Десев. „Дружески шаржове за настоящи и бивши щатни директори и преподаватели на ДБИ“.

Вече повече от четири десетилетия Борис Десев не е между нас, живите. Но той остава вечно жив със своите светли и творчески дела. С християнските си добродетели и енциклопедична култура, с отговорността и сърцатостта си в работата, в отношенията с хората Б. Десев е завинаги в сърцата на тези, които пряко или косвено са общували с него. Той е жив с добрите спомени, които е оставил в паметта на многобройните си ученици, студенти и последователи, колежки и колеги, приятели, близки и потомци.

В културната ни съкровищница остава завинаги с оригиналните си научни трудове и учебници, с множеството си ценни статии, студии, рецензии и художествени творби, за което и получава заслужено признание. Носител е на орден „Кирил и Методий“, III степен.

Делото на Борис Десев ще пребъде в днешния Университет по библиотекознание и информационни технологии, гдето една от учебните аудитории (№ 211) носи неговото име. Учредената от ректора на СВУБИТ Стоян Денчев през 2006 г. специална стипендия на катедрата в споменатото висше училище „Библиотекознание и библиография“ (сега „Библиотечно-информационни науки“) за студент отличник от специалността е назована на името на първия неин ръководител – Борис Десев.

В заключение, въз основа на целия представен дотук материал могат да се формулират следните изводи.

Първо. В креативния психологически портрет на Борис Десев се съдържат и са ярко представени всичките основни компоненти на творчеството – твор-

ческа личност или „творческа натура“, творческа среда, творческа дейност и творчески продукт.

Второ. За безспорния педагогически талант на видния специалист по библиография и културен деец с висок социален престиж свидетелстват множество отзиви и публични оценки за него, дадени му от колеги, студенти, последователи.

Трето. Б. Десев е име, добре познато на библиотекари и читалищни дейци, но като изявен педагогически талант и субект на многостранна креативна и обществено значима дейност той заслужава подобаващо признание на широкия културен фронт, включително в сферата на педагогиката и историята на българското образование.

TALENTED EDUCATIONALIST AND A CULTURAL FIGURE (110th anniversary of Boris Desev's Birth)

Abstract. This paper presents the life and work of the innovative creator and teacher Boris Desev. His growth and establishment as a cultural figure, educational and library activist are outlined. For the purpose of recognizing his pedagogical talent and high social prestige as an erudite specialist in librarianship, the paper gives testimonies in the form of reviews and public assessments of him by colleagues, students and followers.

Keywords: educator's talent; bibliography; creative personality

✉ **Ms. Sevda Chobanova**
Museum of History – Pirdop
Pirdop, Bulgaria

✉ **Prof. Dr. Luben Desev**
Sofia, Bulgaria
E-mail: ldessev@yahoo.com